

Vestmannen

Nr. 5

Bergen, 20. juni 1996

12. årgang

Utspel mot Aasen-senteret

Aasen-tunet godt nok som det er, meiner nei-folket. (Foto Sunnmørsposten)

Den 18. mai melde sunnmørsavisor um eit utspel i Ørsta og Volda imot det planlagde Ivar Aasen-senteret i Aasen-tunet i Hovdebygda, fødestaden til Ivar Aasen. Pengane trøgst betre til eldreibumsorg, ungdomstiltak, barnehagar og skulevedlikehald. Aasen-tunet var bra nok som det er. Hans Jørgen Viken frå Ørsta stod bak ein underskriftsaksjon imot senteret. Bakgrunnen er at Ørsta kommunestyre hev løyvt 5,7 milionar i grunnlagsinvenstering. Volda hev løyvt 4,3 millionar. Staten løyvd 24 millionar på det vilkåret at kommunane og fylket tok resten av investeringskostnaden.

Til Vestmannen streka Viken under at han ikkje var imot eit senter for Aasen og hans verk, det er kostnadssummen det spørst um, og han meinte det er duld uvilje mot pengebruken. Han sakna òg kunnskap um det påtenkte senteret millom folk, og peika på forsømde uppgåvor som umorgstiltak for gamle. Dersom nei-tilslutnaden vert mindre enn påventa, er han likevel reide til å godtaka eit nederlag.

I Volda hev det vore meir tvil um løyvingi enn i Ørsta, sidan Aasen-tunet med påtenkt kulturhus ligg i Ørsta.

Saki hev ført til uppstyr på Sunnmøre, der pressa og talsmenn for senteret hev kome med sterke motsvar. Kulturbygget i Aasen-tunet er ikkje tenkt til ei høgborg for finkulturen, vert det hevda. Det er ei framtidssretta investering som vil gjeva økonomiske og kulturelle ringverknader. Og det er ingi stor satsing i høve til Aasens velduge nasjonale reisingsverk. Det vart reist ja-aksjon, og bylgjone syntte att i Oslo-pressa. (Sjå leidars s. 3).

Ferie i juli

Som tidlegare år tek Vestmannen ferie i juli.
Vel møtt den 20. august.
God sumar!

I dette bladet

Utspel mot Aasen-senteret	1
Ferie i juli	1
Ordtøkjet	1
Ludv. Jerdal: Harald M. Bolstad	2
Telje-reformi	2
Strid um Aasen-senteret	3
Bygdelagsnemndi i Bergen	3
Gåvelista	3
Siste: Aasen-tunet tryggja!	3
Sagt	4
Sigurd Sandvik: Ny kyrkjesong	4
Telefonen	5
L. B. Marøy: Nynorsk utan nasjon	5
L.-B. M.: Ambjørnsen på nynorsk?	5
K. E. Steffens:	
Homer i indoeuropeisk ljós	6
Jostein Krokvik: Talatosten 1995	7
Ragnvald Hidle: Syren og klematis	7
Ivar Aasen: Ola Klokk	8
Martin Votlo: I Ivar Aasen-året	8
Ludv. Jerdal: Ivar Kleiva	8
Eyvind A. Dalseth: Job	
som naturmystikar	9
Jostein Krokvik: Østfoldmålet	9
Ludv. Jerdal: Torkel Bjørkheim	10
Lars Bjarne Marøy:	
Språkreglar NRK	10
Hans Olav Brendberg:	
For ei ny tid er i emning	10
Skjervheim-seminar	11
Aasens skrifter	11
Målpris til Terje Aarset	11
K.E. Steffens: Religionssurrogat	11
Sigurd Sandvik: Religionssurrogat	11
Asbjørn Øverås 100 år	11
Villeidande frå Vinje	12
Gula Tidend stoggar	12
Arne Horge: Skivebom	13
Torgeir Sævik: Hokynsord i	
naumdølisk	14
Aasen-bøker på Bokreidingslaget	14
Garm d.y.: Dei kavar kvar med sitt	15
Arne Horge: Estisk sjølvberging	16
Sluttordet	16

Ordtøkjet

Der alt skal vera stort,
vil snart koma skort.

Etter Ivar Aasen

90 år

Harald M. Bolstad

Tidlegare baneformann Harald M. Bolstad, Styve, Evanger, fylte 90 år torsdag 2. mai.

Han er fødd i tidlegare Evanger herad, og han var bonde og baneformann i si lengste tid. Fedragarden på Bolstadøyri dreiv han ved sida av at han var tilsett i NSB. Mest kjend er han likevel for sine umfatande interesser, for sine kunnskapar og for innsatsen i kulturelt arbeid, i organisasjonar, kulturelt og politisk. Som bonde var han sterkt interessert i husdyrhald, han hadde fine kyr, og han vart snart kjend for dei fine dalasauene sine. På sauesjå henta han seg mange fine premiar.

Interessefeltet til Harald M. Bolstad er vidfemnande. Han hev lese mykje, er kunn-skapsrik, ein god talar, og mykje av ein filosof. Ifrå heilt unge år var han med i Bolstadøyri Ungdomslag, det laget som reiste det storfelde ungdomshuset som ber namnet Valhall. Han vart snart formann i Bolstadøyri Ungdomslag, og nokso motviljande let han seg etter nokre år velja til formann i fylkeslaget Hordaland Ungdomslag. Det var i stortidi til Noregs Ungdomslag, og på landsmøti der var han ein av dei debattantane som lyden hørde på. Han var òg formann i Evanger Mållag, og i striden for å berge norskt mål frå uppløysing stod han på lina med menn som Eirik Hirth og Gustav Indrebø. Då Aasen-ringin vart skipa, var Bolstad med der òg.

I bygdestyringi var han òg med. I mange år sat han i Evanger heradsstyre, og i two valbolkar var han varaordførar. Han var med i representantskapen i BKK, og i Vestlandske Teaterlag var han aktivt med heilt ifrå starten.

Då han nådde aldersgrensa i NSB, gav han garden ifrå seg til yngre krefter i ætti, og sjølv flutte han til Voss. Men etter kvart slo føtene seg vrang, so han måtte halda seg i ro. Men då hadde han i mange år halde uppe sambandet med Bolstadøyri, han var klokkar i Bolstadøyri kapell og heldt sambandet med heimegrendi ved like.

Kulturelle samskipnader hev heidra Harald Bolstad. Han er heiderslagsmann i Bolstadøyri Ungdomslag, i Hordaland Ungdomslag og i Vestlandske Mållag. Og det er ein både vaken og åndsfrisk 90-åring som rundar denne milestolpen. Han bur no på Evanger Aldersheim på Styve, og der helsa gode veneer på 90-åringen. Frå Vestmannalaget og Vestlandske Mållag kom Ludvig Jerdal og Lars Bjarne Marøy med blomar.

Ludv. Jerdal

Telje-reformi frå 1951

Forvitneleg utgreiding i bladet "Eg" um eit målteknotokratisk påfunn

talemålsgrunnlag vanta!

Ikkje eingong alle som elles var imot målblendning og samrøring reiste seg til motstand mot dette offentlege diktatet yver målet. Og um dei som var for målblendning og samrøring gjerne elles greip til grunngjevingar um fleirtalsmål, naturleg tale o.l. svelgde dei gladeleg den nye kamelen. Diktatet gjekk glatt igjenom. Kanskje syner det noko um kor langt samnorskagitasjonen og trui på statleg mållaging den gongen hadde vunne.

Påbodi um å bruka ny teljemåte slakna etter kvart. I dag er det få som bryr seg større, ikkje i skulen heller, men kanskje frårekna manuskriptbundne programfolk i NRK. I telefonen er det tydelegast å lesa kvart tal for seg, utan vanleg teljemåte. Vibeke Lauritsen slær fast at den nye teljemåten hev slege mykje därlegare til enn mange venta fyreat. Ho er likevel ikkje med på at diktatet var ein komplett fiasko, men i staden for å ha innført ein ny teljemåte til avløysing for den gamle, sit me att med two alternative teljemåtar.

Vestmannen vågar spå at dette vert utfallet for sers lange tider frametter, nokre hundrad år i minsto. Eit målteknotokratisk diktat som skulde føra til eins teljemåte og taka burt indre ulikskapar i teljemåten i dei two måli, førde til stikk motsett utfall: gamle ulikskapar held seg, og bæ målfekk two teljemåtar! Mål er korkje matematikk eller logikk! Frukti vart elles betre til å leva med enn planleggjarane tenkte, for det er ingi nemnande ulukka um me no er utrigga med two teljemåtar, jamvel um den eine er ei kunstprodusera "høgre" avart.. Two teljemåtar skulde finnast i gamalnorsk tid òg, so me er komme dit me var for kring tusund år sidan!

Jostein Krokvik

**Be om gratis
katalog**

**NYNORSK
ANTIKVARIAT**

Tilskrift:
Nynorsk Antikvariat A/S
P.b. 9243 Grønland
0134 Oslo
Telefon 22 19 02 11
Telefaks 22 19 61 10

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Midgeilen 16
5067 Store Milde

Prenta hjå:
Nyttrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

Bygdelagsnemndi i Bergen

Bygdelagsnemndi, samarbeidsorganet for bygde- og bondeungdomslag i Bergen, hev halde årsmøte i Fensal. Oskar Johannessen, Ervingen, vart attvald til formann, og til styret vart valde Lars Bjarne Marøy, Vestmannalaget (attval), og Martin Nesssen, Sognalaget (ny), både for 2 år. Per Blomdal, Ervingen, vart vald for eitt år. Varamenn vart Kjellaug Sandvik, Sognalaget, Astrid Vatnedal, BUL i Bergen, og Bjørg Kjøs Last, Nordfjordlaget. Til målsmann i 17. maikomitén i Bergen vart Skjalg Halmøy, BUL, attvald, med Aslaug Myrmel fra Sunnfjordlaget til varamann. Til ettersynsmann vart attvalde Magne Solvang, BUL, og Jørgen Jørgensen, Gular.

Til 50-årsjubilanten Idrottslaget Gular bar formannen Oskar Johannessen fram eit kunstnarleg laga fat, og formannen Asgeir Thomassen takka. Frå Idrottslaget Gular bar Jørgen Jørgensen fram 50-årsboki um Gula og Gularkruset til Ludv. Jerdal, som var med på skipingsmøtet for Gular i 1946, og i takketalen sin strika Jerdal under at Gular er eit lysande namn, takka vere dei mange som hev gjort sin innsats i alle dei femti åri.

Gåvor til Vestmannen

Bertine Stuestøl, Lyngdal, 200. Ole Gilje Dale, Skien, 50. Asle Wengaard, Bergen, 100. Mattis Stavang, Oslo, 200. Nils Haukås, Bergen, 100. Arne-Ivar Kjerland, Sætre, 100. Roar Madsen, Nidaros, 50. Oddvin Nydal, Fjøsanger, 50. Anna Sunniva Bjordal, Bergen, 50. Ivar Kleiva, Indre Arna, 150. Toralv Floden, Eidsvoll, 100. Harald Kongsvold, Gurskøy, 200.

I alt i dette nummert kr 1350,-

Vestmannen takkar hjarteleg!

Siste:

Aasen-tunet tryggja!

Medan Vestmannen var hjå prentaren vedtok Volda kommunestyre samråystes å lata investeringsvedtaket stå ved lag. Dermed er saki avgjod, og professor Jostein Nerbøvik i Aasen-stiftiingi vedkjener seg indre glede til sunnmørspressa!

J.Kr.

Strid um Ivar Aasen-senteret

Nyleg melde sunnmørspisor um eit underskriftsutspel i Ørsta og Volda imot planane um eit nasjonalt kulturbrygg i Aasen-tunet i Hovdebypda, fødestaden til Ivar Aasen. Bakgrunnen er påhevd misnøgje mellom folk med eit kostesamt tiltak, og at dei to bygdene hev store, uløyste og meir livsinngripande uppgåvor å taka seg av, som eldreumsorg, ungdomstiltak, barnehagar og skulevedlikehald. Det planlagde Aasen-senteret smakar etter nei-aktivistane si meining av prestisjebragd og luftslott for politikarar og intellektuelle. Med det alderdomleger ordet "intellektuelle" er då serleg meint akademikarar, d.e. folk med høg utdanning, ei ordlegging som ikkje er problemfri i ei tid med aukande utdanning og kunnskap for alle.

Avisone i Ørsta, Volda og Ålesund hev slege stort og iaugefallande upp dette utspelet, ingen hev grunn til å klaga i so måte. Bylgjone hev synt att i Oslo og Oslo-pressa. Kjenslone i Aasens heimegrender er ikkje å spørkja med; underskriftslista utlagd på ein bensinstasjon førde etter segjande til at personalet til tider laut gå imillom for å hindra slagsmål. Talsmenn for Aasen-senteret og andre hev gjenge sterkt ut og tala for planane um senteret, og det vart skipa ja-aksjon. Sume ja-folk medgjev at det kanskje hev skorta på opplysningsarbeid for det påtenkte senteret. Det hev kome ynskje um å få senteret til andre bygder, og hardaste motlegget finn me i Sunnmørsposten, der avisar i ein leidar brukar ord som kunnskapsløysa og provinsialisme.

Utspelet gjeld dei kommunale løvyingane til grunnlagsinvesteringar, 5,7 mill for Ørsta og 4,3 mill for Volda. I Volda var røystetalet 18-15, i Ørsta 32-7. Møre og Romsdal fylke hev løyvt 6 millionar, Stortinget 24. Staten tek på seg drift av senteret med 11-12 arbeidsplassar. Slær alt til, skal grunnsteinen legjast i september.

Halve Aasen-senteret, forskingsinstituttet, er kome stykkevis i sving. Forskningsinstituttet er det grunnlag for å kalla eit akademikartiltak, sidan instituttet er knytt til Høgskulen i Volda og soleis eit tiltak for skulefolk. Aasen-tunet som er årsak til uppstyret, vender seg i større mun utetter til folk flest, her skal reisast kulturbrygg med museum, samlingar, bibliotek, database, utstillingar, møterom, kafédrift og anna. Det er pårekna at eit utbygt Aasen-tun vil næra opplysningsverksemnd og reiseliv.

Eit nasjonalt Aasen-senter for nynorsk kulturliv kunde godt liggja andre stader enn i Ørsta/Volda, og senteret bør ikkje reisast i bygder der bygdefolket er imot. Det som set Ørsta/Volda i serstoda, er at Aasen vart fødd og voks opp i her. Aasens sambygdingar stoggar knapt eit Aasen-senter, men dei kunde driva det utanbygds.

Me meiner utspelet var gagnleg, um det kom seint. Det hev serleg på Sunnmøre sett Aasen og Aasens arv i søkjeljaset på ny. Det kom kring 1500 namn på underskriftslista. Me er fullvisse på at senteret vert fullført som planlagt, men i framtid vert det kanskje ein styrke at mottankane vart kjende og gjenomdryfta. I alle saker bør alle synsmåtar koma med, det høyrer til demokratisk dryfting og er ein demokratisk rett. Eit ovstort fleirtal segjer etter alt å døma ja til senteret i Aasen-tunet, og talande nok hev ingen drege i tvil Aasens store verk.

Sagt:**I-formi**

Hokynsformi på -i [sterke hokynsord] er eit so sentralt punkt i heile Aasen sitt system, at gjev ein upp den, so vil heile grammatikken hans rakna, og nynorsken atta siga sund i målføre som fyre hans tid.

Leiv Heggstad, 1937.

Greid og tydeleg

Med i-formi løyste han [Ivar Aasen] alle målvanskar som stod stengjande i vegen for eit norsk skriftmål. Målforni hans hev stade prøva si både i poesi og prosa, i lærð stil og folkeleg stil. Ho er godkjend av alle målkunnige i inn- og utland, og hev vunne gjetord for å vera ei uvaneleg greid og tydeleg målform, harmonisk og høgtidsfull. Ho er lett å læra for alle nordmenn, kva målføre dei so byggjer på. Og ho gjev rom for alt norsk mål.

Leiv Heggstad, 1937.

Fascistoid eittpartistat

Lund-kommisjonen har avdekt det fascistoide ved den norske eittpartistaten. Artiklane til Bernt Eide i Dag og Tid om behandlinga av dei norske taterane, syner at raseteoriane ikkje berre herja i hovudet på fascistane og deira slektningar nazistane. Dei var faktisk førande for norsk sosiopolitikk - til langt utpå 1960-talet. Katrin Karlsen blei tvangsterilisert i 1964.

Eg er fødd i 1960 i eit land som overvaka og forfølgde sosialistar, som sette og aksepterte yrkesforbod for kommunistar, som tvangsteriliserte uønskte etniske grupper, som gjorde Svanvikens Arbeidskoloni til ein konsentrasjonsleir der psykologisk og fysisk terror høyrd til kvar-dagen.

Eg har vakse opp i eit land som på politisk grunnlag overvakar ellevåringer ...

Johan Brox i Dag og Tid

Løysingi

Eg har to forslag: Marknadssosialisme, som i den "demokratiske" eittpartistaten Vietnamn, eller sosialistisk marknadsøkonomi, som i "folke"republikken Kina. Under eit av desse slagorda skulle det gå for Arbeidarpartiet, utan nemnande problem, å setja ut i praksis heile Frps program.

Reidar Gjerstad i Gula Tidend

Dagbladet

Dagblad-oppslaget "flytt til byen og bli vis" er i seg sjølv ein glimrande illustrasjon på at så ikkje er tilfelle.

Johan Brox i Dag og Tid

Ny kyrkjesong

Av Sigurd Sandvik

Tillegg til Norsk Salmebok er endeleg kome, det var ute til høyring fram til fyrsta i mai. Det var stutt høyrringsfrist - når ein kjem i hug kor lenge dei har arbeidt med dette tillegget.

Tore Kopperud er leidar; dei andre i nemndi er Sindre Eide, Ragnhild Jepsen og Arne J. Solhaug. Åge Haavik hev vore sekretær.

Det hev vorte ei stor bok, med 306 nr. i alt. Men 115 nr. er liturgiske salmar og bøner, og 6 salmar fra Norsk Salmebok er komne med fordi dei hev fenge nye melodiar. Av nye salmar som då er komne med, er berre kring 1/3 på nynorsk. Dei hev funne rom til 6 salmar i gamal målbunad og 4 står på svensk. Elles er der salmar umsette frå ymse kantar av verdi, og melodiar med. I ei innleding på 20 sider gjer nemndi greida for kva mål dei hev sett seg for arbeidet, og kva kriterium dei legg til grunn.

Eg saknar eit emne-register, tilsvarende det som står i Norsk Salmebok. Men det synest klårt at bønesalmar, lovsongar, klagesongar, trøystesongar, syrgjesongar - og illelåt yver korleis me steller med vår arme jord, hev fenge eit stort rom. Truleg hev me for lite av det frå før. Me legg merke til at salmar til trøyst i djup sorg etter ulukkor er komne med. Nokre barnesalmar kan me merka oss. Men endå fleire er mynta på ungdom; det gjeld ikkje minst melodiane.

Reint ålm̄ent tykkjer eg salmane er for jordbundne, for mykje set frå menneskesynsstad og for lite frå Guds synsstad, soleis som det kjem fram i Bibelen. Salmane er lite knytte til bibeltekstar. Det er lite av det ein kan kalla læresalmar. So skralt som det er med kristendoms-kunnskapen i dag, ikkje minst hjå ungdomen, kunde me trenga meir av "katekismesongar", gjerne "til føyelige melodiar", som Petter Dass skreiv. Frå katekismesongane hans, til fyrste bøni i Fadervåret, hev dei henta salmen "Herre Gud ditt dyre namn og ære". Og no hev dei sett opp dei 8 fyrste av dei 16 versi som høyrer med, og i upphavsformi. So fær kyrkjelyden syngja:

*Før end Gud sin ære skal forlise,
før skal sel og grummen hval ham prise,
samt og tanteien som løber leien,
stenbit og seien og torsk og skreien
og nise.*

(Dei trøng mest setja inn under at tanteien er det same som som makrelstørja). Men me burde havt med 11. og 12. verset:

*Men, o mennesk, tør du det vel mene,
at Guds navn skeer ret og skiel alene
for prest og bonde, med blotte mund
ham love kunde? Nei, ingenlunde
det ene.*

*Herrens navn hos os på jord kan ikke
helliges ikkun med ord og nikke.
Nei, hvor du svæver, og hvor du stræver,
se til du lever som Guds ord kræver
til prikke.*

Det er visseleg rett at sansen for salmar er åt å vinna meir fram hjå ungdomen no. Men det er like mykje tradisjonelle salmar med trygt innhald dei søker, som dei lette halleluja-songane etter mønster frå karismatiske rørsler. Det er um å gjera å få ungdomen til kyrkja; men eit kyrkjeliv som lempar seg etter modar og påfynster utanfrå, vert snart armodsleg. Det skal me òg koma i hug når me fører inn salmar med nye melodiar og nye rytmor.

Salmar som gjeng på kvardagslivet er like fråverande i tillegget som dei er i Norsk Salmebok.

I føreordet dryfter dei um dei bør taka upp salmar som me hev mist. Men nemndi seier at dei hev fenge få uppmodingar til det. Og dei tykkjer heller ikkje at dei finn mange som høver no. Klagemål på målbrigde og andre brigde i kjende salmar, som hev kome fram, bryr dei seg heller ikkje um, ser det ut for, anna dei held fram i same faret som i Norsk Salmebok.

Det er serleg salmar som er dikta etter 1980 dei hev vore ute etter, skriv dei. Dei som hev fenge mest rom no, er på bokmål: Svein Ellingsen, Eyvind Skeie og Liv

Til s. 5

Frå s. 4

Nordhaug. Arve Brunvoll hev stort rom med umsetjingar, serleg til nynorsk. På nynorsksida finn me salmar av Edvard Hoem, Haldis Reigstad, Oskar Stein Bjørlykke, og for ein del av Trygve Bjerkheim. Umsetjingar til nynorsk finn me mange av. Utanum Arve Brunvoll finn me Jan Ove Ulstein, Johannes Smemo, Sindre Eide, Per Lønning og fleire. Me merkar oss at Svein Ellingsen hev sett um ein salme til nynorsk. Av nynorske salmediktatar merkar me oss elles Gerd Grønvoll Sau, Sigurd Muri, Magne Myhra, Arnfinn Haram. For seg sjølv står Bjørn Eidsvåg med ein salme på bokmål, ein på nynorsk, og ein med innslag av Saudamål: "Eg ser du er trøtt, men eg kan ikkje gå alle skrittå for deg. Du må gå de sjøl, men eg vil gå de med deg". Og i andre verset - um alle tårone: "Du må grina de sjøl".

Det er heller vanleg å finna salmar utan enderim. Det kan vera like bra som haltande rim. Når "livet gav" skal rima på Golgata, må ein helst syngja "ga" utan v. Elles finn med *ljos - oss, flykte - sokte, vind - inn, heilar - steinar, ut - Gud, song - dom*. Men slikt er gjerne ikkje so mykje å hefta seg ved.

Å gå inn i dei einskilde salmane fell for langt her. Men serskilt nynorsk-salmane fortener umtale. Det lyt stå ut til ein annan gong - kanskje. Eg hev ingi tru på at nemndi vil bry seg større um merknader som kjem inn.

Musikken skulde òg vore umtala. Eg ser at Egil Hovland hev flest melodiar; det er ei trygd. Trond Kvernmo hev òg mange, og det er sett upp sju norske folketonar. Å døma um musikken trur eg meg ikkje til, anna eg hev den tanken at han må vera etter måten enkel og folkeleg skal han høva til kyrkjesong.

Eg hev hug til å seia litt um dei fire Grundtvig-salmane som er komne med i tillegget. Two av dei fær stå i hans eigi målform. Men det hender dei "fiksar" på innhaldet, eller tek burt vers. Den eine er "Herren av sørne oppvåkner". Det er ein påskesalme på seks vers, med ordi "Kristus oppstod fra de døde" innfelt i kvart vers. Trond Kvernmo hev sett ein enkel og fin melodi til.

Brudlaupssalmen "Det er så yndig at følges ad" står med berre two vers. (Nynorsk Salmebok hev fem, umsette av Hans Seland). Og "fjæderhammen" til Grundtvig hev dei kvitta seg med.

"Sov sødt, barnlille" er komne med no. Den salmen skrev Grundtvig etter ein ålvorleg depresjon 1844. I andre verset skrev Grundtvig:

*Guds fingrene grande
slog kors på din pande,
Guds enbåernes røst
slog kors for dit bryst
thi skal ingen djævel dig skade;
med salighedshåb
din sjæl og dit hjerte sig bade.*

No skal det heita:

*Med fingrene grande
slå kors for din pande,
med guds barnets røst
slå kors for ditt bryst,
så skal ingen djævel dig gjæste:
så skal om din dåb,
med saligheds håb,
sig mindet i barmen rodfæste.*

Me skal merka oss at hjå Grundtvig hev det hendt. Og difor kan barnet kvila trygt i dåpsnåden *no*. Det er ille at dei hev teke burt two vers. Salmen hev stigning: Han byggjer seg opp vers for vers til han "nynnari" i siste verset: "min Jesus er lyset og livet". Dei hev teke med ei fri umsetjing til bokmål. Der er òg two vers tekne burt. Denne salmen vert stundom bruka til dåpssalme i Danmark. Melodien er av den danske komponisten Thomas Laub.

Den sterke salmen "At sige verden ret farvel", som stod både i Landstads Salmebok og umsett i Nynorsk Salmebok, er no komen med umsett til bokmål: "Å ta med verden rett farvel". Alle 9 vers er med, og med heller små umskrivingar. Men i nest siste verset seier dei: " - at du rom har redt til meg". Grundtvig hadde: " - at du stol har sat til mig". Eg synest Grundtvig bør få ha stolen sin i fred.

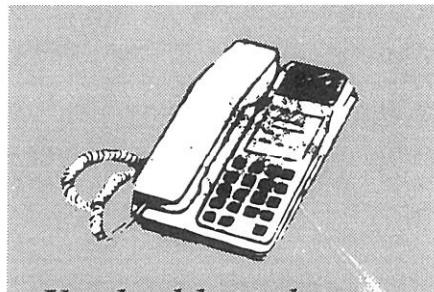
Nynorsk utan nasjonen Noreg?

Jon Hellesnes skriv i Dag og Tid. For nynorskfolk gjeld det å styra undan det nasjonale, hevdar han, dvs. nynorskfolk må gjeva upp alle nasjonale argument.

Dette kann vel føra til at det vert vanskeleg å forklåra upphavet til nynorsken. Ei slik forklaring vil føra med seg nasjonale argument. Kvifor skulde elles mårørsla gå inn for nynorsk?

Hellesnes hev visst ord på seg for å vera ein glup filosof, men skal han fundera ut ein målpolitisk filosofi utan å argumentera nasjonalt, må vel endåtil han koma til kort?

Lars Bjarne Marøy

Utanlandske stadmenn

Ein vidfarende og målkunnande leser rister på hovudet over den offentlege gjerdi her i Noreg med at innarbeidde utanlandske geografiske namn skal skrivast og venteleg uttalast etter målet i vedkomande land. Ein skipnad Noreg visst er åleine um i heile verdi, og som gjer oss til lått og lögje. Som til dømes når nordmenn talar um "Hellas", landet til grekarane, som i andre land heiter Grekland, Grækenland, Grikkland (islandske), Kreikka (finsk), Grecie, Grecja osb. Landet burde hjå oss heita Grekland, segjer han. Og det lättelege "nuzilænd" (der z skulde vera stemd, noko nordmenn flest ikkje greider uttala). Me burde skriva Ny-Zeeland (ikkje Zealand på engelsk, sidan det hollandske Zealand ligg til grunn). I alle nasjonalspråk, umframt norsk, hev dei assimilera eller eigne namn på viktige byar, landskap, elvar, fjell, sjøar som "Klippiga Bergen" (svensk for Rocky Mountains), Copenhagen, Kaupmannahöfn osb. Um nordmennene tenkte dei skulde verta eit fyredøme for andre, so er det ingen som fylgjer dei. Som vél er, segjer Vestmannen. Ingen held eit mål uppe utan dei som reknar målet for sitt. Norske namn på mange kjende stader i utlandet er ein lut av norsk mål.

Ingvar Ambjørnsen på nynorsk?

Av og til nyttar eg riksmål av di det er eit språk med sereigne stilqualitetar. Eg skulde ynskja eg kunde nynorsk. Då vilde eg ha utnytta dei stilnyansane som dette språket opnar for.

Fritt sitert frå eit intervju med Ingvar Ambjørnsen på TV3 tidleg i april. Ambjørnsen er kjend forfattar av populær litteratur. Han skriv norsk danskt med mange innslag av Osloformer.

L-B.M.

Homer i indoeuropeisk ljós

Av K. E. Steffens

*Julian Baldick:
Homer and the Indo-europeans
London 1994*

Den franske religionshistorikaren Georges Dumézil (1898-1986) kunne lesa alle indoeuropeisk språk og var endå til kjend med Haldor O. Opedals skrifter. Han skreiv mykje, og han skreiv godt, og teoriane hans vert i dag granska og dryfte av religionshistorikarar, kulturanthropologar og arkeologar over heile verda. Han er lite kjend i Noreg, men i Sverige, og serleg i Danmark, er han eit sterkt namn, og det kjem ikkje minst av boka hans om germansk religion som kom på dansk i 1969.

Dumézil hev millom anna opna for ei ny forståing av den norrøne mytologien med det at han med klåre og gode argument gjorde det sannsynleg at grunnleggjande drag i gudelæra var av indoeuropeisk opphav, og *ikkje*, som Sophus Bugge og andre hev meint, frukter av kristen påverknad. Heller ikkje den evolusjonistiske synsmåten held mål, segjer Dumézil, for "det primitive" er slett ikkje det einfelte, og ikkje noko i kjeldene tvingar oss til å tru at t. d. ein gud som Odin hev "utvikla" seg og vann romet sitt som fylge av serlege historiske omstende i Nord-Europa. Ikkje slik at Dumézil nekta for at mangt i norrøne og andre indoeuropeiske gudelærer er sermerkt og hev opphavet sitt i ymse og skiftande historiske omstende. Men han hevdar på grunnlag av samanlikning av dei eldste skriftlege kjeldene på indoeuropeiske språk at dei syner ein ovgamal sams "ideologi", som byggjer på 3 "funksjonar" eller fyrestellinger. Det er *herredøme, fysisk styrke og frævleik*, og eit døme på denne triaden er Odin, Tor og Frøy/Frøya. Som nemnt er Dumézil klår over at historiske konstellasjonar hev skapt ulike ytringar av denne ideologien. Hjå germanarane spela t. d. krig ei overlag stor rolle, og det førde til at Odin i nokon mun trengde inn på Tors omkverve, og Tor vart då til ein viss grad knytt til den 3. funksjonen, nemleg frævleik.

Krigen millom æser og vaner er eit godt døme på Dumézils evne til å finna nye og uventa løysingar på gamle problem. Tidlegare meinte ein helst at denne myten bygde på ei historisk hending, nemleg ei innvandring av eit indoeuropeisk folk som vann romet sitt et-

ter ein kamp med dei som før budde i landet. Dumézil avviser dette og hevdar at myten speglar av spaninga millom dei to fyrste funksjonane og den tridje, noko som han òg finn døme på i legendarisk romersk soge. Striden millom æser og vaner er då ikkje eit "ekko" av noko som røynleg hev skjedd, men er å forstå som eit uttrykk for korleis ein i utgamil tid hev tenkt seg at samfunnet var konstituert. Dumézil meinte i fyrstninga at dei 3 funksjonane var tufta på røynleg sosial inndeling om lag slik me finn det i det gamle India, der ein skilde millom 3 kastar, nemleg prestar, krigarar og produsentar, men kom seinare til at det var uråd å vita noko visst om dette. Men han heldt fast på, og utvikla og nyanserte tekoren om dei 3 funksjonane, og dei ofte sers skarpsindige og raffinerte analysane hans hev kveikt so mange andre granskurar at ein kan tala om ein heil skule som fylger i fofefara hans.

Ein av dei som er inspirert av Dumézil er den engelske religionshistorikaren Julian Baldick. Han hev tidlegare skrive ei interessant bok om sufismen, den mystiske rørsla i islam, og prøver seg på eit emne der han klårt vedgjeng at han ikkje kan reknast som spesialist på kjeldene, nemleg dei greske episke dikta *Iliaden* og *Odysseen* og dei indiske *Ramayana* og *Mahabharata*.

Når det gjeld trifunksjonalitet i gresk kultur, meinte Dumézil at hellenarane tidleg hadde vorte påverka av andre og kanskje eldre kulturar, slik at der var lite å finna av klåre og eintydige far etter ideologien. Men andre granskurar hev teke opp utbjodinga, og i dei siste arbeida sine la Dumézil sjølv fram mangt forvitneleg og serleg då om "den trifunksjonelle Apollon".

Baldick kan soleis i nokun mun byggja på tidlegare gransking og nemner serleg den engelske antropologen Nick Allen. Men han gjeng djervt og sjølvstendig fram i denne samanlikninga millom dei homoriske og indiske eposa og hevdar at *Iliaden* og *Ramayana* syner ein sams tematisk struktur, og at det same gjeld *Odysseen* og *Mahabharata*.

Kor overtydande er Baldicks tolking? Eg må segja at mangt i analysen og samanlikninga hans er forvitneleg, og det same gjeld innleidinga og det fyrste kapitlet der han presenterer Dumézils teoriar,

og gjev lesaren eit rit av soga åt den samanliknande mytologien og fortel om ymse granskningar i "Dumézils kjølvatn". Men trass i likskap og parallellar kan eg ikkje sjå at den djupare tematiske strukturen i dei homeriske eposa er trifunksjonell. Hadde han det vore, trur eg Dumézil tidleg ville ha oppdagat det. Eg hev ein tokke av at mange av dei som no gjeng i Dumézils fotefar hev kome opp i noko av eit uføre der det kryr av subtile tolkingar som vert meir og meir komplekse, men samstundes mindre og mindre overtydande. Slik hev det gjenge med andre teoretiske bygnader, som t.d. Freuds psykoanalyse og mykje av den moderne litteraturteorien.

Ein gåverik granskar formulerer ein teori som etter kvart vekkjer åtgaum og grunnlegg ei retning eller ein skule. Mangt vert fanga inn og sett i eit nytt ljós, og det opnar seg nye perspektiv for sannkjenning og innsikt, men etter ei stund synar det seg at teorien glepp på ymse omkverve og ein må gripa til hjelpehypotesar og modifikasjoner som gjer prosjektet meir og meir innvikla og ufrævt.

Det er enno for tidleg å spå noko om framtida åt Dumézils prosjekt. Kanskje hev det langt på veg tømt ut potensalet sitt slik at det vert tyngre og tyngre å koma fram til ny innsikt. Sjølv hev eg tvil og reservasjonar på fleire punkt der eg tykkjer Dumézil og dei han hev inspirert spekulerer på tunn is. Men mykje er kveikjande òg, og Baldicks bok gav meg i alle høve lyst til på ny å lesa desse indiske og homeriske storverka.

Note

H. J. L. Jensen og J. P. Schjødt, både ved Aarhus Universitet, hev skrive ei framifrå bok om Dumézils teoriar: *Suvereniteten, kampen og frugtbarheden* (Aarhus 1994). Det er elles verdt å merkja seg at Garborg omsette både *Odysseen* og *Ramayana* til nynorsk. Steinar Schjøtt hjelpte honom mykje med *Odyssevskvædet* (1918), medan *Rama-kvædet* (1922) vart omsett via engelsk og i samarbeid med Sri Ananda Acharya. (Sjå kapitlet "Omsettaren" i T. Obrestads *Arne Garborg*. Oslo 1991).

Stor og innhaldsrik TALATROSTEN 1995

Årsskriftet frå Målfræarkivet i trygt og godt gjenge

For nokre år sidan var det uvisst med framtidi å Talatosten, årsskriftet til Målfræarkivet. Men skriftet hev kome inn att i det gode og trygge gjenget, og utgåva for 1995 som me fekk på ettervetteren 1996, er eit uvanleg stort skrift, eller snarare ei liti bok på mest 100 store sider. Andreas Bjørkum er redaktør vedvarande, og redaktørgjeriningi røktar han vél. Joleik Øverby hev lagt innhaldet til rettes for EDB.

Andreas Bjørkum sjølv hev fleire forvitnelege innkast. Mange vil lesa med stor ans stykken om Anders Thuen Seim, vikjamålet og hovuduppgåva til Thuen Seim frå 1912, eit viktig arbeid um vikjamålet som lenge låg sporlaust burtgøymt, men som kom fram att for nokre få år sidan. Bjørkum held fram å prenta hermor, ord og sermerkte segjemåtar frå Ulvik etter diktaren Olav H. Hauge, og han hev two bokmeldingar, den eine um *Målfræret i Gloppe* av Audun Fitje, den andre um storverket *Listamålet I-III* av Njål Vere.

Johan A. Schulze skriv um serskilde stadtman frå Ytre Telemark, klårgjerande. Eit namn som i taalemålet heiter *ØlmøLa* (store bokstavar syner tjukk l) høyrest for lesaren i fyrstningi kanskje heller tungtydeleg. Men, skriv Schulze, "det er noko som kan få ein på tanken um at det er "Orme-urd", ei steinurd der ormen gjerne heldt til - ". Ruth Vatvedt Fjeld skriv um drag ved målføret i Aremark i Østfold, eit målføre som visstnok ikkje hev vore serleg kjent. Ho avviser at Aremark-målet skulde vera serskilt svenskspåverka; Aremark er ei langtøgd grensebygd, og målet på både sider av grensa hev same upphav og same vokster, og det er noko anna enn påverknad. Me merkar oss at i Aremark segjer folk helst *dette* og *sprenge* (ikkje "falle" og "løpe"), og det er velkjent andre stader òg, soleis på Vestlandet. Aremarkingane hev fleirtalsbøygjing for hankynsord på -ær (hestær) - høg a-ljod - og dei skulde ikkje ha vanskar med fleirtalsbøygjing på nynorsk, det er berre å fylgia målføret, skriv Ruth Vatvedt Fjeld. Gudmund Harildstad gjev att *Ord ovanum Helgefell*, det er eit ordutval henta frå boki *Ovanum Helgefell*. *Ettesogur frå Skåbu* (1924) av Olav Åsmundstad. Her er mange gode ord som bør brukast medvite i skrift, som *spurdage* (spursmål), *i trumål* (løyntegn), *vidforug* (vidfaren), *åtfar* (åtferd), ugjerd (uvane). Ikkje få av ordi er kjende langt utanfor Gudbrandsdalen.

Arnold Dalen skriv um franske lâneord

i trøndsk, og Joleik Øverby skriv grunnfarande og sers utførleg um boki *Østfoldmål* av den 80-årgamle Einar Lundeby frå Hobøl, norskprofessor i mange år. Utgreidingi til Øverby er på meir enn 60 sider og Øverby hev mange kritiske merknader til boki åt Lundeby, merknader som det vilde føra for langt å koma inn på her; her skal det berre nemnast at Øverby mil-lom anna peikar på mange ord som er vidspredde og kanskje meir og mindre ålmenn-norske, men som i boki er kalla for sermerkte for Østfold. Øverby segjer, kor som er, at mange truleg vil ha både glede og nytte av boki til Lundeby.

Skulde eg nemna noko eg leita fåfengt etter i den velflidde *Talartosten*, måtte det kanskje vera eit høveleg dikt, noko som i si tid var etla fast plass i *Talartosten*.

Jostein Krokvik

Syren og clematis

Kvit syren og raud clematis
pyrder no mitt stovehus.

Å, for storfelt gåva gratis
opp or berre mold og grus!

Ja, det er eit livsens under
for kvart auga som vil sjå.
Kven som vil, kan glade stunder
i naturens rike få.

Einfelt blomen står og glitrar
i den svale morgonlund.
Og i lufta svala kvitrap.
Å, velsigna morgonstund!

Ragnvald Hidle

Gåvetinging Vestmannen

Gjev du Vestmannen til ein ven, fær mottakaren gåva 10 gonger årleg. Vanleg årspris er kr 150,-; studentpris og gåvetinging kr 100,-. Bladet er åleine i sitt slag i landet og mange tingarar fortel at dei les kvart nummer frå ende til annan. Vestmannen held på høgnorsken og gjer det sermerkt norske målet til hovudsak.

Send utklyppet, eller kopi av det, til Vestmannen, so gjer bladet resten.

Til **Vestmannen**

6143 Fiskåbygd

Gåvetinging til:

Namn og tilskrift på motakar:

.....

.....

Underskrivne betalar:

(Namn og tilskrift på gjevaren)

.....

Ivar Aasen:

Ola Klok

Denne soga høyrer til folkeminnestykki åt Ivar Aasen. Det er skrivi på 1850-talet, det stadfester skriftformene. Vart ikkje prenta medan Aasen levde. Her er soga henta ifrå "Skrifter i samling" ved Knut Liestøl, 1911-1912.

Da var ein Mann, som skulde ut og fala seg ein Dreng, og so hadde Kjeringi sett han til; at han skulde inkje fala nokon, som heitte Ola. So møtte han fyrst ein, som sast heita Ola Klok; dan vilde han inkje hava. So møtte han ein annan, som og heitte Ola Klok; dan vilde han holder inkje hava. Og sistpaa møtte han dan tridje; han sast og heita Ola Klok; daa sagde Mannen med seg sjølv: "Eg ser da vert ikkje betre Raad, dei heiter Ola allesaman; eg lyt taka dan som byd seg." So fylgte Drengen med honom heim, og daa Kvelden kom, so sagde Drengen, at han helst vilde liggja paa Bordet, og so skulde dei inkje gjera seg rædde um dei saag, at han glanade med Augom i Sømnen, fyre han hadde da Laget, at hansov altid med opne Augur.

Daa no Morganen kom, so stod Mannen upp tidlege og gjekk i Skogen; Drenge vilde han ikkje vekkja, sidan da var no fyrste Dagen, han var i Garden. Daa no Mannen var utgjengen, so kom Grannuten inn og lagde seg uppi Sengi til Kjeringi, og var dar ei liti Stund og gjekk so utatter. Alt dette saag Drengen vel, men han lest sova og rjota og rørde inkje ein Lid. Sidan stod Drengen upp og gjekk i

Skogen, og so fekk han ein Rjomebite med seg til Aabite. Daa han fann Husbonden, sa han, at han skulde skunda seg heim, fyre Kjeringi hadde fenget ei Ulukka og vortet gali, so ho vilde endeleg springa paa Sjøen. Darmed sprang Drengen heimatter, og daa han kom ned att Husom, so reiv han sunder Rjomebiten og sleppte ned dar ein Molen og dar ein annan. So sprang han inn og og sa til Kjeringi, at Mannen hadde fenget eit slikt Sinne paa seg at han vilde heim og slaa ihel Kjeringi, og no vilde han berre vara henne um da, so ho kunde springa sin Veg.

Kjeringi vart rædd og sprang ut og ned att Sjøen; med same kom Mannen, og daa han fekk sjå desse Molanne av Rjomebiten, so plukkade han dei upp. Detta saag Kjeringi og trudde da var Stein, som han vilde kasta paa henne. Daa no Mannen saag, at ho gjekk att Sjøen, so lagde han til aa springa og naadde henne etter ned i Fjoro. Daa slog Kjeringi i aa graata og bad so inderlege um Tilgivnad og tilstod alt da vonde, som ho hadde gjort baade med Grannuten og mangt annat. So vart no da oppdagat, og sidan vart dei no forlike dan Gongen, kor lengje da varade.

Heimbygdi heidrar Ivar Kleiva

Ivar Kleiva, mangslungen kulturmann, lærar, historikar og forfattar, som no i mange år hev budt på Espeland, er 17. mai-mann. Han vart fødd 17. mai for 93 år sidan. Ein 93-årsdag er ikkje av dei dagar bladi skriv um. Men i dette høvet er det grunn til det. For 93-åringen for på langferd i samband med dagen sin. Heimbygdi hans, Eidsdal i Norddal på Sunnmøre, bad honom til fest helgetorsdag 16. mai, dagen fyre åremålsdagen. Bygdi vil heidra sin velkjende son fordi han hev kome med endå ei bok, ei diktsamling som ber tittelen "Nedfallsfrukt".

Ivar Kleiva er ein av dei merkelegaste og ein av dei mest strevsame menn som finst. Han utdana seg til lærar, og han var lærar i Gryllefjord i det høge nord. I 1940 kom han sudyver att, han vart lærar i Lepsøy ved Ålesund. So kom han til Dalsøyra skule i Gulen, og til sist til Espeland i Arna der han no hev budt i mange år. Han er historikar og forfattar, han hev skrive bygdebok for Gulen, kultursoga um heimbygdi Norddal, fine barnebøker, bøker um samfunnsspursmål, novellor, dikt og ei bok um Gulatinget og tradisjonane som er knytte til det. Og no altso endå ei diktsamling.

I mange år hev han havt därleg syn og därleg høyrsla. Men det hev ikkje sett stengje for arbeidshugen og aktiviteten. Han hev fare vide i verdi, han hev sanka seg kunnskapar, og han deler gjerne kunnskapane sine med andre. I lyd og lag hev han lyst upp so mang ein gong, ikkje minst i Vestmannalaget der han laga so mange gode handskrivne blad. Han er heidra med ein kulturpris, med Kongens Fortenestmedalje i gull, og han er heiderslagsmann i two samskipnader, m.a. i Vestmannalaget. I eit nummer av lagsbladet der skrev han um korleis høyrsla slo feil for femti år sidan:

Fuglekoret syng ikkje for meg, eg er døv. Men i minnet ligg mykje lagra: Eg høyrer frå Myllargutens bruremarsj spelt av meg sjølv, og "Songen til gleda" frå Beethovens niande. Men òg låtten til borna mine, og kona mi, i ljose leikestunder. Minnet er eit ufatteleg under.

Soleis skrev Ivar Kleiva, mannen som heimbygdi hans no hev hylla.

Ludv. Jerdal

I Ivar Aasen-året

Atter må eldar tendrast.

Atter må lysa det heilage bål –
for vårt mål.

Atter må luren vekkja,
vekkja vår ungdom til fedreav-song,
framtid-song.

Kjærleiksfullt livsordi dyrka,
viljande, vyrdslande målskatten all,
fylgja kall.

Sanning kan ikkje folna.
Sanning, som fræva ved Aasen-förd penn,
knoppskyt enn.

Sjølveige mål vil sigra,
vera for åndi det tolkande spel,
tolka sjel.

Martin Votlo

Job som naturmystikar

Av Eyvind A. Dalseth

I tidi er det mykje snakk om *naturen*. Den viktigaste naturtenkjaren er kanskje Arne Næss som hev forma ein heil filosofi om naturen, som han kallar *økosofi*.

Men økosofien til Næss hev store manglar. Næss ser med det moderne mennesket sin fyredom på naturen som sjølvskapt. Korleis han forklårar den vedunderlege orden og meinung me finn i naturen, veit ikkje eg.

For meg er det ingenting som meir vitnar om Guds eksistens enn naturen. Han er ikkje av mennesket. Det finn eg stød for i Bibelen.

Naturmystikken i Bibelen finn me fyrst og fremst hjå Job, som mest er kjend for sin kamp om Guds rettferd. Det er iser kapitli 36-41 som er rike på naturmystikk.

Herren talar til Job i stormen om sitt velde yver jordi og syner kor lite Job veit og kor liten han er.

Herren set fram ei rad spørsmål om hans tilhøve til skaparverket:

- Kvar var du då eg grunnla jordi ? (28, 4)
- Kann du knyta Sjusternebandet eller løysa Orions lekkjor? (38, 31)

- Kjenner du lovene som rår på stjernehimmelen? (38, 33)

So er det eit langt kapittel som er sers interessant om "kven som syter for dyri".

Det er i kontrast til mennesket som hev vit.

Kven gjev løveungane mat i rett tid?

Kven ordnar dyrelivet i alt sitt mangfald, slik at dei kjenner sine vegar kvar og ein?

Naturmystikken hjå Job gjeng i tråd med argumentet om Guds rettferd.

So vil eg spyra deg, og du skal svara meg: Vil du dra mi rettferd i tvil, leggja skuldi på meg, so du fær rett?

Han som er skapar av både natur, menneskja og dyreliv saknar ikkje rettferd. Han syter for alt etter mål som berre Han kjenner. I ei tid då mennesket synest gripa uhøyrt inn i naturen og nærest trugar med å øydeleggja balansen i naturen, er det godt å ha Jobs bok. Det er Herren som rår med rettferd yver skapninga.

All den frykti og uhyggja som vert spreidd om naturen, er ugrunna for den som legg sitt lodd i Herrens hender.

Målet aust for Oslofjorden

Einar Lundeby: ØSTFOLDMÅL

Østfold Mållag 1995

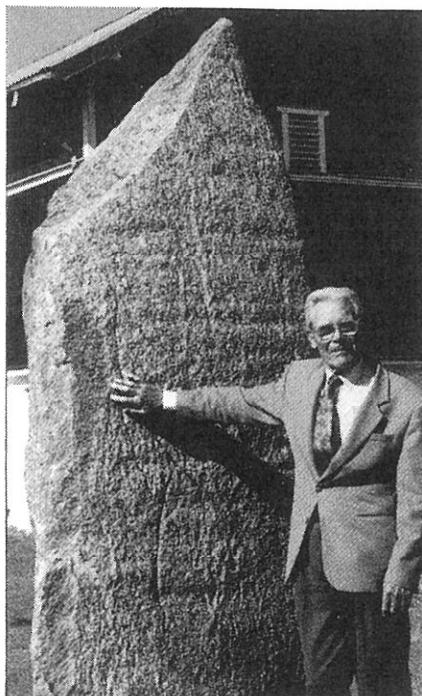
Østfold Mållag gav ut *Østfoldmål* av Einar Lundeby i 1995. Det er ei bok på kring 100 sidor, på godt papir og med stor skrift, lett å lesa.

Teksti er på bokmål, ikkje sermerkt mykje uppnorska, medan forlagsteksti og fyreordet av Per Thorvald Larsen, leidar i Østfold Mållag, er på nynorsk. Mållaget fekk tilbod um å prenta manuskriptet, eit tilbod dei tok imot med glede.

Eg skal vera varsam med å segja for mykje um det faglege innhaldet. Lundeby er frå Hobøl og skulde vera grunnkjend med måltihøvi i fylket. Nokre lettsynlege småting skal nemnast.

Det upphavlege nynorske namnet på fylket var Austfold, og eg held meg til denne skriftformi (elles unemnd i boki). Austfold-målføri vert gjerne skilde i indre (nørdre) og ytre (søre), med millomliggjande yvergangsmål. Målet høyrer til vikværsk, og sterkast er slektskapen med Vestfold-mål; sjøen hev frå gammalt vore sambandsvegen millom folk på kvar si sida av Oslofjorden.

Framstellingi er stundom noko stuttvori. Gjerningsrdet *leva* er ført upp (s. 30) berre med a-nemneform (a-infinitiv) og kunde soleis takast for å vera i bruk all-

Einar Lundeby framfor ein bautastein som er funnen på farsgarden Lippetad i Hobøl. (Foto Øivind Larsen).

stad. Men i dømi på sterke gjerningsord er det kløyvd nemneform i indre mål, e-nemneform i ytre (*bæra-bære*), og dette er

nok det dekkjande. Austfold-målet hev tjukk l, og namneordi hev tri kyn. Abøygjing i gjerningsord (a-verb) stend sterkt og hev vore veksande. I Austfold heiter det pers. pronomen, 3. pers. eint. *ho*, i fleirt. *døm*.

Når Lundeby nemner "skriftspråket" og "standardtalemålet" meiner han bokmål, og han skriv (s. 17) at austfoldmålføri "visst fremdeles" hev større avstand til nynorsk enn til radikalt bokmål. Etter målprøvone i boki er ikkje dette alltid innlysande, i alle høve ikkje avstand til det bokmålet Lundeby sjølv nyttar. I skriften *Talatrost* 1995 fra Målførarkivet hev Joleik Øverby ein utførleg kritisk gjennomgang av boki til Lundeby, serleg av ord og ordlag. Den utgreidagi er tilrådeleg for interesserte.

I *Østfoldmål* finste mange fine foto. Boki er godt innbundi, og kyrkja i Eidsberg pryder den friske framsida, den kyrkja som hev vorte kalla Østfolddomen. *Østfoldmål* er soleis ei prydeleg og fint tilbudd bok, som mange truleg får nytte av. Ho kostar 160 kronor, og du fær henne frå Østfold Mållag, Kleva 10, 1621 Gressvik (telefon 69 32 79 45).

Jostein Krokvik

Til minne - Torkel Bjørkheim

Torkel Bjørkheim, Hålandsalen i Fusa, er gjengen burt. Han døydde på Fusa Sjukeheim, 79 år gammal.

Torkel Johan Bjørkheim var fødd i Hålandsdalen. Han var bygningsmann og snikkar, og han kom i ung alder til Bergen der han hadde lengste arbeidsdagen sin. I mesteparten av yrkeslivet arbeidde han på Bergens Mekaniske Verksteder, mest på nybygg der han var velkjend for det fine innreidnadsarbeidet han stod for. Og han heldt fram heilt til aldersgrensa. Etter måten tidleg hadde han bygt seg hus i Hålandsdalen, og han flyttet dit etter han sluttet i arbeidet.

Mest kjend er likevel Torkel Bjørkheim som aktiv folkedansar. I ung alder fekk han interessa for folkemusikk og folkedans. Han spela hardingfela, men det var folkedansen som åtte hans store interessa. Då han kom til Bergen, vart han kjend med meisterdansarar som Johannes Sundfjord og dei to Lohne-brørne Jon og Rasmus Lohne, og med Johannes Antun og andre. Dei hadde vore med i den kjende Folkedansringen i Bergen, og Torkel

Bjørkheim kom med i dette miljøet. Han var med i den flokken som skipa Bygdedanslaget i Bjørgvin, og han vart snart ein velkjend stordansar. Han var med i styringi, han heldt skeid i vestlandspringar, den som Einar Bø, Johs. Sundfjord, Pisani og andre hadde blenkt opp att. I ei lang årrekka var Torkel Bjørkheim i aktivitet på mange landskappleikar i Landslaget for spelemenn og på vestlandskappleikar og andre lokale kappleikar. Han var A-klassedansar etter den første fyrstepremien, og i mange år var han millom deim som toppa premilistone. Mange gonger var han òg domar i folkedans på kappleikar, og han heldt mange skeid og var på vakt imot utglidinger. I mange år var han òg med i Vestmannalaget og i Bondeungdomslaget.

Personleg var han hyggjeleg og venesæl. Han hadde vene kringum i heile landet, vene som no minnest honom og som takkar for den innsatsen han gjorde med å berga gamal kutur og tradisjon.

Ludv. Jerdal

Nye språkreglar i NRK

Me hev frett at NRK hev laga nye språkreglar. Frå no av er det lovleg å nyta umormalisert språk i intervju og samtalesituasjonar. Nynorsk skal no mykje truleg berre vera eit lesemål. Resultatet vert at bokmålsinnslagi berre veks. Endå ein gong er det ein samnorskemann som stend i brodden. Mannen nyttar eit slag nynorsk.

Sume likar ikkje at me kritiserar andre mālmenn, me på høgnorsksida. Medan me sjølv helst skal eta i oss alle slags grove mōtytringar frå andre nynorskbrukarar.

Lat meg difor uppmoda til motstand mot denne nye språkpolitikken. Neste gong vert det for alt me veit lovleg å lesa nyhendi på unormert språk. Det er enno ikkje lov til å lesa nyhendi på anna enn lærebokmål. Lat oss uppmoda nynorskbrukarar som soknar til tradisjonelt mål um å pressa fram dette til kringkastingsmål. Lat oss få høgnorskformene og med kvart det høgnorske normalmålet inn på friviljutgjort vis. Då får nynorsken framgang. Fær me høgnorsken inn i kringkastingi att, vil samnorskpolitikken bita seg sjølv i halen.

Lars Bjarne Marøy

For ei ny tid er i emning -

Og det hende i dei dagane då det lumre verlaget la seg yver Vesten, og sende byor med lettente pengar inn yver børsane. Og folket gjekk og sukka yver den uretten som var gjort imot dei, som dei faktisk hadde gjort imot seg sjølv: Dei hadde ikkje teke upp lån, men spinka og spa - medan inflasjonen åt upp kostnadene til dei hine, som *hadde* teke upp lån. Og so trådde dei etter både huset og kona og det blankpussa eselet å nesten, det som stod og skein i vegkanten.

I desse tidene ottast dei truande mest det store ljoset, som truga med å brenna upp alt levande i både israelslandet og egyptarlandet, og sume skreiv tjukke bøker um korleis det store ljoset først kom til å brenna upp alt levande, so kvela det i støv og so til slutt føra til ein fimbulvettar der fenrisulven kom til å ula einsam kringum i heidane medan alt låg utsløkt. Og sume meinte at alt var betre enn detta, og at ein laut bøygja seg for Farao og egyptarane, medan andre grov ned riflor på Heidamorki og budde seg på sjølve folkekriegen. Og dette var also i tidene fyrri mismodet la seg yver folkesamlingane, og sløkte alt ovmod.

Og ei av folkesamlingane hadde mønst på ein nedsliten fritidsklubb aust i den store staden, og sume av dei eldste la ut um teksti, og utetter kvelden var mengder med kaffi drukke - og røyken la seg tett. Og um morgonen kom bodet: Palme er daud! Og ein flira litt, ein annan meinte han hadde vore ein slu jævel, og so kom ein av dei eldste, og meinte at detta var slett ikkje bra

- dei hadde skote ein nordisk statsminister. Og so byrja álvoret ganga upp for dei.

Og so tok ei tid ende. I 40 år hadde dei greidd kunsti: Å tala truverdig med two tungor - ei til kapitaleigarane, hi til alt folket. Det hadde vorte vekst og velstand, og folket hadde trudd på dei skriftlærde, og Erlander og Gerhardsen og Anker Jørgensen, enkle folk - og revar, og Gunnar Sträng, mannen med bukseselar og stabile råmeklikår for Wallenberg og Gyllenhammer og folkhemmet sitt etterkrigseventyr - som vart fortalt for alle små, so dei skulde sova godt um notti.

No var det ikkje meir. Og Palme var den siste. Og Palme låg der, i ein blodpøl midt i den svenske hovudstaden.

Sidan førde Anden Jesus ut i øydemarki, so djevelen skulde freista honom.

Han fasta i fyrti dagar og fyrti næter, og vart hungrig då so langt leid.

Og freistaren kom og sa til han: Er du Guds son, so seg at desse steinane skal verta til brød!

Hans Olav Brendberg

Laurdagsakademiet på Voss :
Skjervheim-seminar
i september 1996

Professor Hans Skjervheim vert 70 år til hausten, og då vil Laurdagsakademiet på Voss i samarbeid med Filosofisk institutt og Senter for vitkapsfilosofi ved Universitetet i Bergen heidra han med ei tilskipping i heimbygdi hans. Dei tek upp tidnære spørsmål i filosofi, pedagogikk og samfunnsordskifte i tilknyting til tenkjungi hans.

Hans Skjervheim er ein fagfilosof som er kjend og velvurd langt utanfor Noregs grensor. Det hev vorte sagt um han at han at han hev halde seg til den folkelege forteljarmåten i filosofiske arbeid; han hev skapt tungt tankegods um til friske essay og filosofiske Vossa-stubbar. Og han hev nådd fram til lesarar langt utanfor den faglege kritisen.

Laurdagsakademiet på Voss er eit ubunde selskap som samarbeider med Folkeakademiet; det skipar til laurdagsmøte på Voss um ulike emne når lysti, tidi og yverskotet er der. Skjervheimseminaret vert på Stalheim Hotel 20.-22. september 1996. Nærare opplysningsar fra Trygve Refsdal eller Hermund Slaattelid, både Voss. Telefon 56 51 65 10 eller 56 51 17 20. Påmeldingsrest 1. april.

Aasens skrifter

Vestmannen gav att teksti til "Atterførsla" av Ivar Aasen i nr. 3, 4, etter *Om grunlaget for norsk målreising* ved Stephen Walton, Vestanbok Forlag, Voss, 1984 med fyrord av Johannes Gjerdåker. Aasen-diktet "Fridom og trældom" tok me frå Ivar Aasen: *Dikting*, Oslo 1946. Den store *Skrifter i Samling* kom ved Knut Liestøl i 3 band i 1911-12, til hundradårshøgtidi for Aasen i 1913, og mange utvalde tekster seinare hev bygt på *Skrifter i samling*. Aasen-manuscripta frå Ivar Aasen-selskapet byggjer derimot sjølvsgått på handskriftene

Målpris til Terje Aarset

På årsmøtet i Sunnmøre Mållag i april fekk Terje Aarset, fyrsteamanuensis på Høgskulen i Volda, målprisen for Sunnmøre. Terje Aarset er ein av mennene i Aasen-selskapet som gjev ut Aasen-manuscript, tidlegare uprenta. Terje Aarset skriv dertil trottugt i pressa um sogeemne og sognhendingar.

Religionssurrogat?

Sigurd Sandvik tykkjer det er "drjug djervskap" at eg i Vestmannen nr. 3/96 brukar dette ordet om den leitinga etter og dyrkinga av nasjonale sermerke som so smått tek til å fylla det åndelege tomrommet etter samanbrotet av den universelle kyrkja på Luthers tid.

A. D. Smith, som er sjølve grunnfjellet for dei norske som i dag ser positivt på nasjonalismen (t.d. K. Lunden), ser det òg slik at denne ideologien voks seg sterk etter kvart som fornuft og vitskap svekte det kristne synet på tilværet. Eg kan ikkje sjå at nasjonalismen kan ha kristendomen som kjelde; Jesus vurderte ikkje mor, far og sysken serleg høgt (Mark. 3, 31-35; Luk. 14, 26), og eg trur det er rettast å reknar t. d. A. Hovdens samankopling av kristendom,

fedrelandskjærleik og målsak som ei ovring av ein moderne og verdsleg mentalitet. På dette punktet trur eg ein annan ørsting, emmisæren og davepresten M. A. Brekke (1878-1951), er meir i samsvar med med det tradisjonelle kristne synet, som Gisle Johnson og forsvara andsynes grundtvigianismen. (Bjarne Kvam hev skrive Brekkens biografi: En ordets lansevinger. M. A. Brekke – 1951).

Sidan Sandvik veit mykje meir enn eg om dette emnet, ville eg gjerne at han vurderte tilhøvet millom Brekke og Hovden i ljós av Grundtvigs nasjonalreligiøsitet. Me treng meir dryfting og klårgjering av desse viktige spørsmåla i Vestmannen.

K. E. Steffens

Religionssurrogat eller -?

Eg viser til stykket av K. E. Steffens i dette bladet, og eg kan seia meg samd med han i at nasjonalismen ikkje hev kristendomen til kjelda. Det folkelege, som Grundtvig heller sa, fanst – og finst òg der kristendomen ikkje råder. Men eg held fast på at det folkelege er i samsvar med kristendomen. Guds skapartanke styrer framvoksteren å dei einskilde folk.

Det som Steffens viser til av Jesu ord, gjeld frelseesskipnaden. Me skal ikkje gløyma at Jesus sa: (Matt. 5,17) "De må ikkje tru eg er kumen for å avlysa lovi eller profetane". Det fjerde bodet vert då ståande.

Lat meg nemna: Lars Eskeland mislikte ei lina i fedrelands-salmen til Anders Hovden: "Herre, vår Gud, vårt Noregs Gud". – Me hev ikkje nokon "Noregs Gud", sa Eskeland; han er allhers Gud. – No meinte vel ikkje Hovden det onnorleis enn at Gud var Gud for landet vårt, som for andre land. I ein olsoksalme seier han: "Tendra so må du stjernetak / yver vår strid um landsens sak / kjærleik lat vera vår styrke". Den same Hovden hev eit veldig utsyn i si umsetjing av salmen etter Petter Dass:

Gud er Gud um alle land låg øydde,
Gud er Gud um alle mann enn døydde.
Må ætter siga, nytt liv skal stiga
– sjå stjernestimlar på nye himlar
Gud strøydde.

Truleg var dette verset for sterkt til at dei kunde ta det inn i Norsk Salmebok.

Men attende til Grundtvig. Hans syn på det folkelege er at det aldri kan ha endemål

i seg sjølv. Det fører til det samfolkelege, av di alle folk hev same åndsupphav. I den kjende kvitsunnsalmen "I al sin glans nu stråler solen", seier han: "I Jesus-navnets offerskål hensmelter alle tungemål".

Professorane Carl Paul Caspary og Gisle Johnson hev hovudandsvaret for at grundtvigianismen vart forflygd i den norske kyrkja i førra hundradåret. Men Grundtvig-salmane yverlevde, og vann seg stendigt større rom. Og med dei er grundtvigianismen på veg inn att både i skulen og kyrkja.

Sigurd Sandvik

Asbjørn Øverås 100 år

Asbjørn Øverås var fødd i Eresfjord i Romsdal 4. april 1896. Han vart ein kjend skulemann, fyredragshaldar og målreisingssmann.. Lengste tidi var han rektor på katedralskulen i Nidaros, 1938-1966, med frådrag av eit par krigsår då han var på St. Svithun skule i Stavanger.

Øverås vart dr. philos. i 1937 på arbeidet "I Bjørnsons fotefar". Han skreiv mykje, soleis um indianarproblem, um Indonesia og um Fredrik Moltke Bugge, den kjende rektoren på katedralskulen og Ivar Aasens hjelpestolar. Boki hans "Norsk reising" vart mykje umtykt millom målfolk; ho kom i 1932 i upplag 1500, i 1942, til uhugnad for krigsstyremaktene, i upplag 5000. 1942-utgåva var vigg minnet um Gustav Indrebø som døydde det året.

Villeidande frå Vinje

Det finst minst two med namn Vinje som hev gjort seg språkleg kjende. Det er den store Vinje, han Aasmund Olavsson, som me les um i boksoga, kjend av alle, og det er dagsens språkprofessor Finn Erik, på sin måte kjend av sume. Dialektane taper for hovudstadspråket, sa han jublante for gode 20 år sidan. Å halda på målføret sitt er ei "overdrevne form for lokalhevdelse som ikkje svarer til situasjonen i dag". Sa han. Det gjekk ikkje heilt som han ynskte. Det var same mannen som etter avisuppslag påstod at Austfold-målet er det styggaste i landet. Ei fagleg utsegn, verdug ein språkprofessor?

Finn Erik Vinje var i nokre år med i eit målprogram i NRK, det som svarar til "Målteigen" i dag. Det var dei som tykte at der fekk han boltra seg med kjephestar og alt. So vart han skift ut, men han hev frå våren 1996 ei gjesterolla i programmet att, og dei sette nett honom til å svare på språkspursmål i Nitimen. Ikkje alle meiner at han duger til det, og Fridtjov Sørbo sende oss dette innleget som høgskulelærar Trygve Eidnes i Ringebu nyleg skreiv i Lillehammer-bladet "Gudbrandsdølen":

Nitimen

Nitimen er ein av dei beste programpost-

ane vi har i NRK. Men så har Nitimen fått professor Finn Erik Vinje til å svare på innringing frå lyttarane om norsk språk. Det maktar ikkje professoren.

Ein mann frå Honningsvåg spurde om det heiter **med kvart eller om kvart**. Vinje nærmast avviste mannen og sa at det var ikkje riksnorsk. Basta. **Med kvart** er riksnorsk som berre det, ei vanleg taleform og står i dei nynorske ordlistene.

Ein annan innringar spør kor infinitivsmerket skal stå i høve til **ikkje**. Vinje fortel korleis det er på svensk og dansk, og seier at på norsk skal å-en komme næraast verbet. Han seier ingenting om at i nynorsk er det annleis, her kjem ordet **ikkje** i regelen mellom å-en og verbet.

Nitimen har nok ei god meinig med innringingsprogrammet. Men Finn Erik Vinje meistrar det ikkje. Han er for mykle bokmålsprofessor til det. Vi kan ikkje godta ei så klår tilsidesetjing til eitt av våre to riksmål.

Trygve Eidnes

Gula Tidend stoggar!

Gula Tidend stoggar. Siste bladet kom 1. juni. Gula hev kome i 92 år - 1904-1996. Svikt i tingartal og serleg lysingar var direkte årsak til bladstoggen. For kring eit år sidan slo Hordaland fylke og Bergen kommune seg på lysingsdiskriminering av einaste målavisa i Bergen, og Gula tapte ein million i inntekter, som vanskeleg let seg vinna inn att. Det vart vanskeleg å driva bladet i jamvekt. Siste bladstyar var Svein Tore Havre som gjorde godt arbeid.

Det er verdt å merka at Gula ikkje sigilde seg i søkk. Gula er ikkje konkurs. Dette skulde gjera det lettare når det vert planar um nyreising av t.d. ei vekeavis. Ei frisk og språkleg sterkt målavvis trengst i vestlandshovudstaden! Ei syrgjemedding som dette må vera ein spore til framtak!

**målt
makt**

Ting mål-tidsskriftet i Ivar Aasen-året!

- * Mål og Makt er tidsskriftet åt Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1996
- * Nr 4/95 har kome, med mellom anna artiklar av:

Gregg Bucken-Knapp, Hartvig Sætra, Gudmund Harildstad og Øyvind Østerud.

Avinnhaldet: **Hegemonisk nasjonalisme, postmaterialisme, Hans Ross og ordbøker.**

-
- Send meg M&M nr. 2/95 **Økologi, Garborg og Kinck Norge?** 25,-
 - Send meg M&M nr. 3/95 **Det nynorske bibelmålet,** 25,-
 - Send meg M&M nr. 4/95 **Hegemonisk nasjonalisme, Postmaterialisme. Ordbøker,** 25,-
 - Eg tingar 1996-årgangen for 90 kr.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____ STAD: _____

Send åt: Mål og Makt, Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo
Tlf: 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

Vestmannen

IvarAasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet arbeider for måldyrking og målreising. Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og innanfor nynorsken krev me fulle rettar for i-målet som Ivar Aasen valde.

Sambandet tevlar ikkje med resten av norsk målrørsla, men hev ei ser gjerning i rørsla. I Sambandet kan både lag og einskilde medlemmer vera med, og me ser gjerne at du er med både i mållag der du bur og beinveges i Sambandet. Skriv deg inn!

Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-.

Innmelding til kassastryaren:
Ivar Aasen-sambandet v/Torolv Hustad

Elvenesvegen 10 C
5050 Nesttun

Postgiro 0814 20 27 209

Skivebom

Av Arne Horge

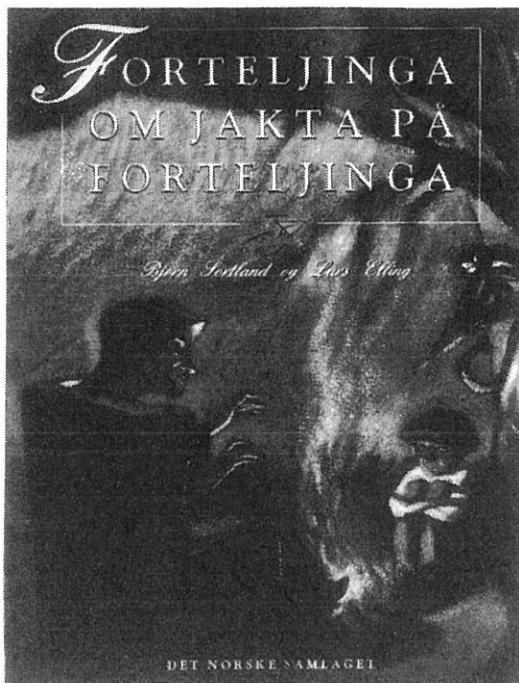
Bjørn Sortland (forteljing) og Lars Elling (bilæte):

Forteljinga om jakta på forteljinga, bilætbok for born

Det Norske Samlaget 1995

Eg las henne fyrst i eitt drag. Deretter las eg henne sakte og skrev ned kva eg meinte eller kjende på meg. Eg fann berre two vellukka sidor utav førti. Difor meiner eg det er rett å kalle denne boki for ein skivebom, og åtvara kjøparar og boklånarar.

Karane Sortland og Elling kan so mykje betre. I 1993 gav dei ut ei bok um vesle Oda som gjeng inn i målarkunsti. Det vart ei framifrå bok. No fortel dei um broren Henrik som møter verdsbokheimen, og dei forlyfter seg. Det er two hovudgrunnar til det. Ei forteljing kan ikkje setjast ved sida av kunstnaren på same viset som eit målarstykkje, forteljingi lever attanfor forfattaren. Henrik råkar forfattarar og forteljarar samstundes, og dimed flyt boki ut og misser framdrift. Drivfjøri i boki er korleis Henrik upplever dei kreftene som vil kjøve det frie ordet. Både for born og vaksne er denne fjøri laga for tung og trå, og ho tek det som er att av spaning ut or boki. So nær som på two sidor. Då hoppar Sortland bukk yver Astrid Lindgren, Henrik krabbar upp på hesten bak Pippi Langstrømpe, tekst og teikning dreg i hop, og lesaren kjenner suget i magen etter meir. Det finst det also inkje noko av her. Ernest

Hemingway fortel rett nok levande, men bilætet fylgjer ikkje upp.

Sétt for seg sjølv hev Lars Elling laga gode bilæte til James Joyce, Knut Hamsun og Virginia Woolf, og han hev ei sers levande fargesamansetjing til "Slottet" av Franz Kafka, men innlevingi i bilæti er tidi i for stor mun tufta på forfattarumtalane attast i boki og ikkje på teksti ved sida av kvart bilæte. Då vert det for tungvint og turt for lesarane. Det synest som um Bjørn Sortland og Lars Elling gav upp i god tid

innan boki var ferdig. Det hev gjeve mange huglause bilæte og stundom slurvut språk, t.d. sit Marcel Proust i "det lumre mørkret", kva no det er for noko, og kva er det som gjer Karen Blixen "kråkete"? - "Verkelegheita" og "eigna seg til" i tydingi "høve til" vitnar um därleg øyra for den norske språktonen.

Dei underlegste ting finst i forfattarumtalane. Antoine de Saint-Exupéry umkom i ei flyulukke, og det vert her gjort til ei sukkersøt taktløyse: "Kanskje flaug han ut for å leita etter den vesle prinsen ein siste gong?" - Og tulleprat: "Marcel Proust ... døydde også altfor ung ..." - Og umtalen av Franz Kafka er rotut. Det stend at han levde i Tsjekkoslovakia, men denne staten såg ikkje dagsens ljós fyrr enn i 1918, og Kafka døydde i 1924, og no er denne staten ute or tidi att. Det rette vilde vera å segja at Kafka budde i Praha som no er hovudstad i Tsjekkia. Kva hev det elles med denne boki å gjera at Kafka var "forsikringsmann"?

Skal lesaren sjå ei meinung i ei forteljing um ei jakt på ei forteljing, nyttar det heller ikkje å fara yver Shakespeare, Ibsen og Cervantes og det dei stend for med haralabb når dei fyrst er nemnde. I alle fall krev borni noko meir. Meg undrar det at ingen forteljar frå den slaviske kulturkrinsen er funnen god nok til å vera med.

Høgnorskringen

Høgnorskringen er ein ring av korresponderandelagslemer som ynskjer å styrkja det nynorske skriftmålet i sitt "beste lag" (Aasen). I sjølv høgnorsknamnet ligg eit program. Ringen er med i Ivar Aasen-sambandet. Årspengar kr 50,-.

Skriv til: **Høgnorskringen**
v/Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Postgiro 0803 4591343

DAG OG TID
Pilestredet 8
0180 OSLO

Telefon
22 33 00 97

Telefaks
22 41 42 10

**Verdas einaste
riksavis på
nynorsk!**

Partipolitisk
ubunden vekeavis
med brei kultur-
dekking og
fingeren i jorda.

Bøygjing av hokynsord i naumdølsk

Av Torgeir Sævik

Torgeir Sævik, Stokmarknes, fødd i Namdalen, hev sendt denne yversyni yver bøygjingi av hokynsord på naumdølsk.

Fyrst lyt eg nemna *hankynsordi* som vert bøygde hovudsakleg sovore:

Hankynsord:
ein hest-hesten-hesta'-hestan'
ein haga-hagan-haga'-hagan'

Sterke hokynsord:

A.
ei seng-senga-senger-sengern
" bok-boka-bøker-bøkern
" hand-handa-hender-hendern

Legg serleg merke til at **r** i ubundi og bundi form fleirtal vert tydeleg uttala.

B.
" kjerring-kjerringa-kjerringa'-kjerringan'

C.
" grein-greina-greini-greininj
" dør-døra-døri-dørinj
" saks-saksa-saksi-saksinj
" skål-skåla-skåli-skålinj
" bygd-bygda-bygdi-bygdinj

Linne hokynsord

Linne hokynsord hev for det fyrste *apo-kope* (avstyting) i bundi form eintal. **Ei gata** vert soleis **ei gat'**, **ei visa** vert **ei vis'**, **ei rosa** vert **ei ros'** osb.

ei gat'-gata-gata'-gatan'
ei vis'-visa-visa'-visan'
ei gryt'-gryta-gryta'-grytan'
ei høn'-høna-høna'-hønan'

Eit **undantak** frå apokoperegelen er ordet "vika" (veka) som vert bøygd:

ei vekka-vekka-vekka'-vekkan'

Kann henda finst det andre liknande ord, men eg kjem ikkje i hug fleire nett no.

I heimbygdi mi som heiter Klinga, lengst sud i Naumdøla, vart **-a'**, **-an'** i ubundi og bundi form fleirtal uttala **å'-åñ'** frå gamalt av. Far min sagde difor t.d. **hønå'**, **hønåñ'**. Eller han kunde segja: "E de nån såm hi sjett kerr de hi vorti tå **brillåñ'** minj?" ("er det nokon som hev sett kor **brillone** mine vart av?")

I andre bygder sagde dei helst **-a'**, **-an'** (som eg hev skrive det i yversynet). Millom dei som veks upp no er vel denne

formi den vanlege.

I ytre, nördre Naumdøla, t.d. i Nærøy, segjer dei **-år'**, **-åñ'**, altso **grytår'-grytåñ'**, **visår'-visåñ'** osb.

Heilt til for nokre få år sidan tok det lang tid å fara millom mange bygder som i dag er bundne saman med vegar og snøggbåtar. Difor kunde attalen vera so ymse frå gamalt.

Eg hev vilja syna fram at me hev å gjera med ei gamal fasttimbra bøygjing av dei linne hokynsordi i naumdølsk. Bøygjingi i fleirtal er som me ser onnorleis enn den sterke bøygjingi av hokyn fleirtal.

Uttalen er i sume bygder lik bøygjingi av hokyn fleirtal. I andre bygder ligg uttalen meir eller mindre i nærlieken av den høgnorske normalformi (i-målsformi, J.Kr.) I røyndi er det likevel den same linne hokynsbøygjingi det er tale um.

Skulenynorsken gjev ikkje rom for desse formene, so til dagleg er det kann henda ikkje alle som tenkjer yver at dei er levande i målet. Ein tenkjer i høgdi berre at dei er underlege bøygjingar gripne or lause lufti av eit avstumpa mål. Eit sermerke i målet vårt kjem soleis ikkje fram i ny-norsk skrift. Dette er ikkje til bate for ny-norsken. Nynorsken kunde hjelpt oss med å kasta ljós yver målet på dette umkvervet.

Likevel ottast eg ikkje framtid for dei linne hokynsformene. Dette er former som stend so faste at det er utenkjeleg at dei ikkje skulde yverleva so lenge det finst eit naumdølsk bygdemål.

3 Aasen-bøker frå Bokreidingslaget

Jon Askeland i Norsk Bokreidingslag fortel at tri Aasen-bøker er i kjømdi. Den fyrste kjem i august; det det er Aasen-biografien av Jostein Krokvik, "Ivar Aasen. Diktar og granskjar, sosial frigjerar og nasjonal målreisar", ei illustrert bok på kring 300 sidor. Vidare kjem "Fridtjofs Saga" med originale teikningar og med umsett tekst på tysk, engelsk og spansk attåt Aasen-teksti. Og so kjem Ivar Aasen-selskapet vonleg med nye Aasen-manusskript, tidlegare uprenta.

HIV UT BOKMÅLET!

Det er kva Norsk Målungdom (NMU) meiner me skal gjera i dette landet.

Korleis me skal gjera dette kan **DU** lesa om i meldingsbladet åt NMU - EG.

EG kjem ut med seks nummer i året, og det kostar berre 120 kroner for ei årstinging. (*Medlemer i NMU får bladet gratis*)

TING EG OG LES UM: grunnlaget for målreisingi, organisasjonsstoff, nasjonale spørsmål i andre land, målbruk og normattalemål, friske ordskifte, og mykje meir for målinteresserte!

JA, eg vil tinga EG

Namn:

Adresse:

Poststad:

Send át: Norsk Målungdom, Nordahl Bruns gate 22, 0165 Oslo, tlf: 22 36 40 43, Faks: 22 36 40 68

Garm d.y.:

Dei kavar kvar med sitt

Yverskrifti er ei varsam umskriving av ei yverskrift i den fyrste ABC-boki vår. Der heitte det "Dei strevar kvar med sitt", ei sers vellukka yverskrift som beit seg fast for godt i minst eitt elevhovud. Dertil var det ei gild bok som endå til hadde med den gotiske bokstavrekka attåt den latinske.

Nok um det. Dei kavar kvar på sin kant. Bondeungdomslaget i Bergen må ha ein formann av dei sersynte. Han uppdagat til si botnlause gru at BT skreiv um laget på det han kalla "arkaisk", det vil i dette og mange andre høvet segja tradisjonell nynorsk. Slik vilde han ikkje vita noko av. Um laget kann umtalast på alle andre mål - lat oss segja bokmål, bokmålisera skulenynorsk, riksmål, svensk, dansk - so sette han seg imot tradisjonell nynorsk. Der gjekk grensa. Einkvan kunde tru laget hadde noko på gjera med Vestmannalaget! Andre lagstillitsfolk takkar gjerne for avisumtale, same kva mål avisfolki brukar. Men ikkje denne tillitsmannen. Han tok det heller ikkje vél upp at BT skreiv um årsmøtet i laget two gonger. Og eine gongen på arkaisk. Her trongst protest!

Ivar Aasen hev kome i skotet no i høgtidssåret. Dei skriv um Aasen og verket hans der du minst ventar, allstad, og i alle dei målavbrigde som i Noreg finst. Framleis er det so at "Anden hans yver oss mun sviva". Samnorskingane medgjev at medan det fell jubelregn i straumar yver Aasen, so fall det berre dropar yver deira storguru Knud Knudsen som hadde minnår i fjar.

I Aasens heimegrend på Sunnmøre hev det, uventa nok, kome misljod i tonebruset. Einskilde meiner senteret er for pengeprevjande; det gamle Aasen-tunet tener ei stund til. Dette innkastet hev i minsto ført til *ein* god ting, spør du oss; det offentlege ordskiftet um Aasen og Aasen-senteret hev loga upp til utrulege høgder på Sunnmøre, med sterke ord i bruk og knyttevar parat. Kvar det store fleirtalet stend, treng ingen tvila på.

Korleis er det so med pengesløsingi til Aasen-tunet? 40 millionar er rett nok ein stor slumprpengar etter vår lummebok, men det gjev ikkje allverdsens fallskjermar til gagnløyser i toppklassa. Og sjå på Euro-song og kostnader til slikt. Eit lettsjå på TV kostar 45 millionar, festspeli i Bergen kring det halve, og for Ol-glitteret på Lillehammer kunde det reisast 150 Aasen-senter.

Aasen-senteret kjem i Aasens heimetun, kor som er, og for Aasen-folk kann det verta eit slag Mekka, kven veit. Aasen sjølv såg vidare enn som so; i synsvinkelen låg heile *Gamle Norig, nørdst i Grendom*.

Nye bøker

Jostein Krokvik: Norskroft skriftmåls store fall.

Grundig utgreiding um det nynorske atterslaget i etterkrigstidi. Solid dokumentasjon og stor polemisk kraft. Hefta kr 130,-.

Halldor O. Opdal: Hardingar på sjøen. Ferdsla i fjordane og langs kysten. Ei av dei mest umtykte bøkene til Opdal. Kom i 1968, no i nyrent med tillegg og flotte bilete. Etterspurd lenge. Kr 290,-.

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Bergens stift ved Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. Aasen-manuskript um målet i Sogn, Nordhordland, Voss, Hardanger og Sunnhordland. Med upplysande tillegg og ei ordbok. Ei samling med lesarappell. Kr. 230,-.

Severin Eskeland: Framandordbok. Fyrste og einaste nynorske framandordboki skreiv Eskeland i 1919. No i fotografisk utgåva. Ynskjebok for alle målfolk! 75 sidor. I band kr 115,-.

* * *

Bøker um mål, målreising og måldyrking

Ivar Aasen: Norsk Maalbunad. Samanstilling av norske ord etter umgrip og tyding. I band kr 80,-; hefta kr 60,-.

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Sunnmøre. Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 250,-; hefta kr 200,-.

Ivar Aasen: Sunnmørsgrammatikkane. Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 200,-; hefta kr 180,-.

Nikolaus Gjelsvik: Von og veg. Norsk målføring. 2. utg. i band kr 60,-
Gustav Indrebø: Norsk Målsoga. I band kr 350,-.

Gustav Indrebø: Kva er målreising. Utvalde artiklar. Hefte kr 50,-
Gustav Indrebø: På norsk grunn. Hefta kr 125,-.

Jostein Krokvik: Kjettarord um noraskmålkymi. Hefta kr 24,-
Jostein Krokvik: Mål og vanmæle. Soga um det offentlege målet. Hefta kr 160,-.

Eigil Lehmann: Norsk-islandsksamtalebok. Parlør. 2.utg. Hefta kr 20,-
Eigil Lehmann: Reise det som velt er. Hefte kr 115,-.

Sigurd Sandvik: Skriv betre norsk. Rettleiding i målbruk. Hefta kr 115,-.

Sigurd Sandvik: Suldalsmålet. Hefta kr 150,-
Hannaas, Clausen, Jerdal: Vestmannalaget 110 år. I band kr 200,-.

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684

5001 Bergen

Telefon 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56

Postgiro 0809 3918844

LARS BJARNE MARØY
ELIASMARKEN 14
5034 Y. LAKSEVÅG

ISSN 0800-8647

B-BLAD

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Estisk sjølvberging

Eit lån som er løyvd å ein større papirfabrikk midt i Estland dreg papirproduksjonen i gang att etter at papirmaskinen har stande still i meir enn tre år.

Papirfabrikken Kohila og Esti Ühispank (Den estiske unionsbanken) vart i november i fjor samde um eit lån på fem millionar estiske kroner (2,8 millionar norske). I fylgje utbyggjingsleidaren for Kohila-fabrikken, Andrus Pavelson, gjer lånet det mogeleg å stelle til att papirmaskinen og å koma i gang att med produksjonen som stana for tre år siddan for skuld pengevanskars.

"Me treng i alt seks millionar kronor for på nytt å kunne laga papir ved Kohila", segjer Pavelson. - Fabrikken syter sjølv for den sjette millionen.

I mars trillar fyrste rullen med kvitt papir av beste slag frå maskinen, fortel Pavelson. Sidan Kohila-fabrikken stana papirproduksjonen i november 1992 har Estland vore avhengig av å kjøpe papir i utlandet.

Produksjonsevna hjå papirmaskinen i Kohila er utreka til 7000 til 10 000 tonn for året. På lag ein femtedel av dette skal brukast innan fabrikken i tilverking av eigne papirartiklar, resten skal seljast. Det er direktøren ved fabrikken, Riho Pihlapuu, som gjev desse opplysningane.

Tremasse vil vera kjøpt frå Skandinavia eller Russland, segjer Pihlapuu. Han legg til at uppattstartingi av papirmaskinen vil gjera fabrikken sjølvberga. So langt har papir å kladdebøker og tapet jannast vorte kjøpt i Finland, men stundom også i Russland. Det skal det no vera slutt på.

Etter det Pihlapuu meiner vil papirproduksjonen skapa kring 60 nye arbeidsplassar attåt dei 180 som alt finst ved fabrikken.

Pavelson reknar med at papiret frå Kohila vil vera 15% billegare enn papir av same slaget som vert laga i Finland. Papirprisen har vore stigande sidan byrjingi av 1990-talet, og det vert spådd at auken vil vara ved fram mot årtusundskiftet. Etter 1992 har Kohila-fabrikken laga tapet og skulekladdebøker. I fjor (1995) hadde fabrikken

ein umsetnad på 37 millionar kronor, fem gonger so mykje som i 1993, og soleis ein skikkeleg auke, etter det Pavelson legg fram.

Den statseigde Kohila-fabrikken vart privatert i mars 1994, og eigarar no er two selskap tufta på estisk kapital: Kohila PVH og AS Uusehitus.

I august i fjor vart ein annan estisk papirfabrikk opna på nytt av singaporeselskapet Toloram Group, som kjøpte Kehra-fabrikken etter at denne hadde gange konkurs. Kehra-fabrikken lagar 40 000 tonn tremasse for året og 38 500 tonn brunt kraftpapir til innpakking, posar og sekkjer.

Likevel er det eit godt stykke att til produksjonen i dag er jamhøg med det som vart laga i 1990, 77 300 tonn med papir og 68 400 tonn med tremasse.

Arne Horge

Vestmanna-marknad

Sigurd Sandvik: Skriv betre norsk
Denne rettleidingsboki er sers umtykt. Portofritt frå Vestmannen for kr 115,-.

Jostein Krokvik: Norskrøtt skriftmåls store fall Kvifor kom det nynorske atterslaget etter krigen? For fyrste gong får me eit dokumentert svar. Portofritt frå Vestmannen for kr 130,- **Vestmannen, 6143 Fiskåbygd, tlf. 700 21 429**

Slutttordet

Den som ligg på marki,
dett ikkje ned.

Afrikansk ordtøkje

Lån og innskot?

SPØR OSS!

Kreditkassen gir deg ein total gjennomgang av din økonomi. Lån og innskot er viktige delar av familieøkonomien.

Våre løysingar er tilpassa din familiesituasjon

KREDITKASSEN

Distriktsbank Hordaland

Allehelgens gt. 2, 5016 Bergen - Telefon 55 21 86 00